

Hendek, Öz Yönetim ve Siyaset

Vahap Coşkun

Doç. Dr. | Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi

HDP, 7 Haziran'da bugüne kadar girdiği seçimlerde aldığı oyun yaklaşık iki katı kadar oy alıp büyük bir zafere ulaştı. 6 milyon seçmenin desteğini aldı. %10'luk seçim barajını yıktı, %13'e ulaştı ve 80 milletvekili kazandı. Mart 2014'te yapılan yerel seçimlerde de HDP önemli bir başarı elde etmiş ve 102 belediyede iktidara gelmişti. Böylece HDP, gerek yerelde, gerekse merkezi siyasette önemli bir güç haline geldi.

HDP'nin siyasi ağırlığının artması, hem Kürt kamuoyunda ve hem de Türkiye genelinde bir beklentiyi öne çıkardı. Beklenti, Kürt meselesinin çözümünde inisiyatifin sivil aktörlerin eline geçmesi, silahlı unsurların ise geri çekilmesiydi. Zaten HDP'nin oy patlamasındaki asıl saik de, Kürt meselesinin şiddet sarmalından çıkarıp onu siyasetin aksına yerleştirmektir. HDP'ye oy verenlerin asıl ve öncelikli talebi, silahların tamamen susması ve siyasetin belirleyici olmasıydı. HDP de seçim öncesinde bu minval üzerinden bir kampanya yürütüyor ve Meclis'te kuvvetli bir şekilde temsillerinin sağlanması halinde PKK'nin silahlı mücadelesine gerek kalmayacağını ifade ediyordu.

Lakin beklenen olmadı. HDP beklentileri aşan bir neticeye vardı ama üstünlük siyasete geçmedi. Çünkü PKK buna hazır değildi. Kararların siyasilerce alınmasını tasavvur edemedi. Seçimin hemen ertesinden başlamak üzere HDP'nin yetersiz olduğunu dillendirmeye başladı, her vesile ile son sözün kendisine ait olduğunu gösterdi. Çözüm sürecinde yaşanan tıkanıklıkların akabinde bir çatışma dönemi başlayınca da HDP geriledi ve saha tamamen PKK'nin denetimine girdi.

YDG-H ve Hendek

Çatışmalarla birlikte PKK iki adım attı. İlk adım, YDG-H eliyle şehirlerde hendekler kazılmasıydı. YDG-H, 2013'te sahneye çıkan bir şehir yapılanması. Kuruluşunda PKK kamplarında eğitim almış militanların rol aldığı YDG-H asıl olarak şehirlerdeki gençlere ve çocuklara dayanıyor. Bu gençler ve çocukların ağırlıklı bir kısmı, 1990'lı yılların şiddetine doğrudan maruz kalmış ve şehirlere göç etmek zorunda bırakılmış ailelerden geliyor. Şehirlerde doğmuşlar, yaşları itibarıyla 1990'ları yaşamamışlar, ama o yılların öyküleriyle, travmalarıyla büyümüşler. Kendilerinden önceki kuşaklara göre daha radikal, sert ve sekte tavırlarıyla dikkati çekiyorlar.

Burada üzerinde durulması gereken soru, PKK'nin böyle bir yapılanmaya neden ihtiyaç duyduğudur. Ana gayesi "silahsızlanma" olan bir sürecin içine girildiği bir esnada PKK'nin gençlerden ve çocuklardan oluşan bir silahlı yapılanmaya gitmesinin sebebi nedir? Kendisiyle bağlantılı iki siyasi parti, çok sayıda sivil toplum örgütü, güçlü bir medya ağı vb. varken PKK'nin şehirlerde böyle bir birim kurmasının altında ne yatmaktadır? İki sebepten sözü edilebilir:

Birincisi, PKK'nin etki alanında bulunan geniş bir genç ve çocuk nüfus var. PKK bunu, çözüm sürecini gözeterek, siyasi alana yönlendirebilirdi. Ancak bunun yerine PKK gençleri ve çocukları sürekli olarak sokakta ve teyakuz halinde tuttu, onları mobilize etti. Bunun üzerinden devşirdiği güçle de otoritesini tahkim etti.

Bugün YDG-H'nin sadece şiddet eylemleri yapmakla sınırlı bir işlevi yok. PKK, çözüm sürecinde bölgede "devletimsi" bir yapının temellerini atmaya çalıştı. Mesela mahkemeler kurarak "yargılama"yı üstlendi. İş insanlarından "vergi" adı altında paralar aldı. Yol keserek ve kimlik kontrolü yaparak "asa-yiş" vazifesi gördüğünü iddia etti vs. Yani devletin yargılama ve şiddet alanındaki tekeline kırarak kendisini devletin fonksiyonlarını icra eden bir güç

odağı olarak konumlandırma gayreti içine girdi. Tüm bu faaliyetlerin merkezinde yer alan YDG-H, PKK'nin şehirlerdeki gücünün simgesi oldu.

İkincisi, YDG-H aynı zamanda PKK haricindeki siyasi grupları ve genel olarak toplumu sindirmek, baskılamak ve denetlemek noktasında da iş görüyor. Bilhassa potansiyel taşıyan siyasi hareketlerin kontrol altına alınması ve toplumun belli bir doğrultuda harekete geçirilmesi (misal herkesin kepenk kapatmaya mecbur kılınması gibi) noktasında YDG-H'nin zor gücüne başvuruluyor. Böylece herkese ve her kesime PKK'nin bölgedeki etkinliği gösteriliyor, iktidarın PKK'de olduğu hissi veriliyor ve bunu kalıcı kılmak adına sürekli eylemler yapılıyor.

İl ve ilçe merkezlerinde hendekler kazmak YDG-H'nin en gözde eylem biçimlerinden biri. Şehirlerin yoksul kenar mahallelerinde hendekler açılıyor, barikatlar yapılıyor ve içleri patlayıcı ile dolduruluyor. Güvenlik güçleri bu hendekleri kapatmaya ve barikatları kaldırmaya geldiklerinde ise çatışma çıkıyor. YDG-H güvenlik güçlerinin buralara girmesini engellemeye çalışıyor. Böylece devletini giremediği, sadece kendisinin sözünün geçtiği mahalleler ve bölgeler olduğu görüntüsünü vermek istiyor.

Hendek ve barikat, yeni değil. 6-8 Ekim Olaylarından sonra yaygınlaştı ve özellikle Cizre'de hayatı durma noktasına getirdi. Hendek kazmak, PKK'nin savaşı şehirlere taşıma stratejisinin bir parçası. Beklenmedik bir durum değildi bu. Bölge büyük bir hızla şehirleşti. Köylerden kentlere yoğun bir nüfus aktı. Sosyoloji değişti. PKK açısından şehirde eylem yapmanın imkânları arttı. Dolayısıyla çözüm sürecinin akamete uğraması halinde çatışmaların kırsaldan kente kaydırılacağı, şehirlerin bir savaş mekânına çevrilmek isteneceği belliydi.

Peki, hedef ne?

İki hedeften bahsedilebilir: Biri, doğrudan sivilleri hedef yapmak, savaşın içine taşımaktır. Güvenlik güçleri ile halkı karşıya getirmektir. Kadın çocuk, genç yaşlı demeden herkesin bir kurşuna, bir bombaya kurban olma ihtimalini büyütme. Devletin tepkisini sertleştirip halkı devlete karşı seferber etmektir. Şehrin çeperlerinde kurtarılmış bölgeler elde edip devletin kendi halkı ile savaştığı intibamı vermektir.

Diğeri ise, Türkiye'nin batısında bir infial uyandırmaktır. Yoğun ve yaygın bir biçimde toplumun sinir uçlarına dokunan eylemler yaparak kitlelerde bir öfke patlamasına yol açmaktır. Farklı kimlikleri karşı karşıya getirerek bir iç çatışmanın fitilini ateşlemektir. Nefretin sokakları esir almasını sağlamaktır.

Kanın ve barut kokusunun etrafı kapladığı bir ortam yaratarak siyaseti tamamen devreden çıkarmaktır.

Öz Yönetim

PKK'nin attığı ikinci adım ise, öz yönetim ilanları yapmaktı. Bir ülkede siyasi ve idari yapılanmayı tanzim eden birçok model vardır: Üniter devlet, federalizm, asimetrik federalizm, bölgesel devlet, özerklik, desantralizasyon vb. gibi... Türkiye'de üniter devlet birliğin sigortası olarak kabul edilir ve bir fetiş haline getirilir. Diğer modellerden söz etmek adeta bir günaha dönüştürülür. Oysa hiçbir model doğal olarak "iyi" ya da "kötü" değildir. Modellerin birbirlerinden öz itibarıyla bir üstünlüğü yoktur. Hiçbir model kendinden menkul bir keramet taşımaz. Her birinin güçlü ve zayıf olduğu yanlar vardır. Siyaset erbabı, kendi ülkesinin tarihini, demografisini, coğrafyasını, kültürünü, vb. diğer özelliklerini göz önüne alıp en uygun modeli ortaya koymakla yükümlüdür.

Her konuda olduğu gibi burada da siyasi partiler arasında farklı görüşler vardır. Kimi üniter devleti, kimi federalizmi, kimi de özerkliği savunur. Her parti kendi tercihinin memleket için en hayırlı neticelere imza atacağı iddia eder. Nitekim bizde de durum böyledir. Evet, Türkiye'de aşırı merkezîyetçi bir yapının olduğuna ve bunun değiştirilmesi gerektiğine dair neredeyse partiler arasında bir mutabakat vardır. Ancak iş bu değişimin hangi modele dayanacağına gelince görüşler ayrışır, farklı modeller öne sürülür. Sorunu yaratan da budur.

Genel olarak "merkez partisi" olarak isimlendirilen partiler, mevcut sistem içinde gerçekleştirilecek bir değişimi yeterli bulurlar. Üniter devletin ana hatlarıyla korunmasını, ama bununla birlikte halka yakınlığı, yerelliği, katılımcılığı ve merkezden yerele yetki devrini içeren yeni bir yapılanmaya gidilmesini savunurlar. Onlara göre, ülkeyi aşırı merkezîyetçilikten kurtaracak bu yapılanma hem taleplerin karşılanmasını, hem de sorunların çözümlenmesini sağlayacaktır.

Buna mukabil "Kürt partileri" olarak bilinen partiler ise, daha radikal bir değişimden yana duruyorlar. Onlar bu konuyu, sadece sistemin daha iyi işlenmesi açısından değil, Kürt meselesi ile bağlantılı olarak ele alıyorlar ve üniter devlet sınırları içinde kalacak düzenlemelerin derde çare olmayacağını belirtiyorlar. Onlara göre sistemin muhakkak değişmesi gerekiyor. Ama onlar arasında da muhtelif görüşler var. Mesela HAKPAR en iyi çözümün federalizmde olduğunu düşünüyor. PAK (Partiya Azadiya Kurdistanê) bağımsızlıkçı

bir çizgide yer alıyor. Kürt siyasetin başat aktörü olan PKK/HDP ise özerkliği tercih ediyor.

HAKPAR'ın federalizm ile PAK'ın bağımsızlık önerileri net. HAKPAR "federalizm", PAK "bağımsızlık" dediklerinde ne söylediklerini anlıyoruz. Ancak PKK/HDP'nin özerklik ile neyi murat ettikleri tam manasıyla belli değil. Zira aynı hareketin içinde farklı özerklik tahayyülleri dillendiriliyor. Mesela KCK-kendi sözleşmesinde ifadesini bulan ve- tamamen totaliter bir düzen öngören bir özerklikten bahsediyor. HDP, kısmen İspanya'dan esinlenen ve sadece Kürdistan için değil bütün Türkiye için geçerli olacak simetrik bir özerkliği teklif ediyor. Bir de son dönemdeki çatışmalardan sonra bazen mahalle, bazen de ilçe bazında ilan edilen "öz yönetim"ler var.

Son dönemde PKK siyasetinin merkezine oturan bu özerklik/öz yönetim ilanları birçok sorun içeriyor. Bir kere, söz konusu ilanlar HDP/DBP'nin ezici bir üstünlüğünün olduğu beldelerde yapılıyor. Belediye başkanlıkları, belediye meclisleri HDP/DBP'nin elinde, kamusal işlerin önemli bir kısmı onlar tarafından icra ediliyor. Özerklik ilanları bir taraflıyla HDP/DBP'ye karşı yapılıyor ve demokratik seçimle göreve gelenlerin otoritesini ve meşruiyetini hiçe sayıyor.

İkincisi, sadece ilan ile özerk olunmaz, öz yönetim kurulmaz. Bundan dört yıl önce Demokratik Toplum Kongresi adına Aysel Tuğluk yine özerklik ilan etmiş, dünyayı bu özerkliği tanımaya davet etmiş, ama herhangi bir netice doğurmamıştı. Şimdi de benzer bir durum var. Söz konusu özerklik ilanların herhangi bir ekonomik, siyasi ve hukuki hazırlığı yok. Halkın en temel gündelik ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı belli değil. Deklarasyonda bulunanların herhangi bir plan ve projelerinin olmadığı da ortada.

Ayrıca ironik bir hal de göze batıyor. Özerklik ilan edenler buna gerekçe olarak merkeziyetçiliği gösteriyorlar. Merkeziyetçilikten şikayet ediyorlar. Ama ne hikmetse tek bir merkezden gönderilen bir metni noktası ve virgülüne dokunmadan okumakta bir beis görmüyorlar.

Üçüncüsü, özerklik en nihayetinde merkez ile yerel arasında bir hukuk ilişkisidir. Bu ilişkide ekonomik, siyasi ve hukuki bazı yetkiler merkezden yerele devredilir ama devlet egemenliğinden kopmama ve onun hudutları içinde kalma da garanti edilir. Dolayısıyla özerklikte devletin egemenliği tamamen reddedilemez, devletin hâkimiyetinin hiçbir şekilde girmediği bölgeler inşa edilemez. Özerklik, bir yetki paylaşımıdır. Yetkilerin ne düzeyde paylaşılacağı tarafların anlaşmalarıyla belirlenir. Ancak devlet hâkimiyetinin tanınmadığı bir özerklik olmaz. Hukuken tanınmayan silahlı birimlerin bir

bölgeyi kontrol etmesi ve kendi uygun gördükleri bir modeli uygulamaya sokmaları/sokmaya çalışmaları düşünülemez.

Özerkliğin ruhuyla bağdaşmadığı açık olan bu ilanların muhtemelen iki amacının olduğundan söz edilebilir: Biri, özyönetim açıklamalarının görev başındaki belediye başkanlarına yaptırılarak sivil siyasetin kriminalize edilmesidir. Başkanlar hakkında önce soruşturma açılıyor, ardından görevden alınıyorlar. Bu da siyaseti geri plana düşürüp PKK'yi sahnenin asli unsuru haline getiriyor. Diğeri ise, özerklik ilan edilen bölgelerde devlet ile çatışmanın silahlı unsurlar değil halk olduğu intibamı yaratmaktır. Nitekim PKK'ye yakın yayın organlarında "Halk, özyönetimde kararlı", "Halk, özyönetimi için mücadeleye devam edecek" temalı birçok haber ve yorum da bunu teyit ediyor.

Halkın Tepkisi

Peki sonuç ne? Halk hendeklere ve özyönetim ilanlarına nasıl baktı? Sivillerin hayatını kaybetmesine, kentlerin ekonomik ve fizik açıdan yıkılmasına, psikolojinin çökmesine, güvenlik kaygısının en üst seviyeye çıkmasına neden olan bu siyasete halkın tepkisi ne oldu?

Kürt halkının tavrına bakınca görünen şu: PKK, halkı silahlanmaya çağır-
dı. "Öz savunma" deyip halkı kendi savunma önlemlerini almaya davet etti. "Devrimci halk savaşı" yürüttüğünü belirtti. Halka isyan çağrısında bulundu. Tahrik ve tazyikle kitleleri savaş meydanına sürüklemeye gayret etti. Lakin PKK'nin bütün bu uğraşları boşa çıktı. Kürt halkı, dün de bugün de, devrimci halk savaşına destek vermedi. Şehirler ayaklanma çağrısına itibar etmedi.

Halk, özerklik ilanlarına da ilgi göstermedi. Gerçekçi görmedi. Hiçbir alt-yapısının bulunmadığını gayet iyi bildiği bu ilanlara uzak durdu. Ortaya çıkan hakikat, Kürt halkının savaşmak istemediğiydi. Tam tersine halk, fırsat bulduğu her anda çatışmaların bir an önce durmasını talep etti ve barış arzusunu yüksek bir sesle dillendirdi.

Bunun da sebebi açık: Halk, sorunların siyaset vasıtasıyla çözülebileceğini biliyor. İleri sürülen talepler için ölmenin ve öldürmenin bir gereklilik olmadığını görüyor. Silahın herkes için faciaya kapı açmaktan başka bir sonuç üretmeyeceği geçmiş tecrübelerinden çıkarıyor. Siyasetin yolları açıkken ve siyasi mekanizmalarla taleplerini gerçekleştirmenin olanağına erişmişken silaha el atmayı kabul etmiyor. Evini yurdunu terk ediyor, binbir zahmeti göze alıp göç yollarına düşüyor ama savaşın bir parçası olmayı reddediyor.

Türkiye’de silahlı mücadele manasını kaybetti. Halk gücünü sandıkta gösterdi. Bir oy sandığının ne derece mühim ve kıymetli olduğunu etti. Bu halk hendek kazmakla gidilebilecek bir yolun olmadığını da biliyor, hendeklerin daha fazla gencin ölümünden öte bir netice doğurmadığını da. Geleceğini hendeklerde değil, siyasette arıyor.